

pán egyetlen példányról volt tudomása, ma pedig már tudjuk, hogy a kalocsai könyvtárban megvan e lapnak mánd a három évfolyama.

Végül pedig még két dolgot kell megemlíteni.

Kolozsi művében a megelevenedő személyiségek nemcsak mint nevük viselői jelentkeznek, hanem mint élő emberek, életrajzi adatokkal és jellegzetes magatartásuk bemutatásával. A tanárok, ügyvédek, papok, bírók, tisztviselők, tekintélyes polgárok, nyomdászok és hivatásos újságírók egész sora vonul el a szemünk előtt, egyszóval mindazok, akik lapot indítottak, szerkesztettek és írásokkal töltötték meg oldalait. Ezenkívül a könyvhöz hozzátartozik egy bőséges szemléltető anyag is: okmányok fakszimiléje, régi lapok címdalainak fotográfiája, egykori szerkesztők képe, s mindez még vonzóbbá, érdekesebbé teszi a kötetet.

Azok a jelentéktelen hibák, amelyek itt-ott bent maradtak a kötetben részben elírás, részben sajtóhiba folytán, semmivel sem csökkentik Kolozsi munkájának értékét, amelyet minden bizonnyal kezükbe kell venniük a jövőben mindazoknak, akik Szabadka múltját kutatják, mert az adatok gazdag tárát találhatják benne. Túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy ez a szép kiállítású, vaskos könyv értékes hozzájárulás városunk történetének feldolgozásához, s új fejezetet nyit az Életjel mindjobban kibontakozó kiadói tevékenységében.

FORGÁCS ISTVÁN

A BIBLIOGRÁFIA DICSÉRETE

JUHÁSZ GÉZA: *Könyvek országútján.*
Forum, Újvidék, 1973.

Juhász Géza nem éppen »hálás« témához nyúlt e könyvében. Könyvkiadásunk »termelési grafikonja«, a hazai magyar írók megjelenési lehetőségeinek, az irodalmi alkotómunka anyagi vonatkozásainak elemzése, a könyvforgalmazás, a könyvpiac, a behozatal és kivitel s még sok ehhez hasonló — mind olyan kérdés, amibe mindannyian nap mint nap kikerülhetetlenül belebotlunk, de amivel mindmáig alig törődünk, hacsak nem alkalmi viták és rögtönzött értekezletek szintjén. Mindezeket a kérdéseket kissé arisztokratikus fölényel a »könyvbürokrácia« körébe utaltuk, noha tudatában voltunk, hogy irodalmi életünk egzisztenciálisan fontos kérdéseiről van szó. Bibliográfiai számvételről, a számadatok és mutatók tanulságairól, az irodalom mennyiségi határozóiról szinte illetlenség számba ment szólni szubtilisebb kritikuskörökben, hisz az irodalom e »technikainak« minősített aspektusa ugyancsak mellékesnek látszott az ontológiai, esztétikai, fenomenológiai, etikai stb. tekintetek mellett szellemi produkciónk vizsgálatában.

Pedig hogy mennyire nem csupán gyakorlati-technikai, irodalomszociológiai vagy anyagi szempont érvényesül a táblázatokban és kimutatásokban, s hogy mily kevésbé csak statisztikai céltatok vezették a szerzőt, erre bizonyíték lehet mindjárt a sorrendben első cikk, melynek hátterében felsejlenek háború utáni fejlődésünknek és irodalmi kultúránknak, valamint a velünk együtt élő népek és nemzetiségek kölcsönösségének kérdései, egyebek mellett azoknak az átmeneti sikertelenségeknek a képe is, amelyek a nyelvek, műveltségtartalmak, irodalmak kommunikációjában következtettek be kulturális koncepcióink bizonytalanságai, felületességei, következetlenségei miatt.

Ennek illusztrációja lehet például Juhász könyvének az az adata, hogy a felszabadulás utáni első évtizedben (az anyagiaktól és a fordítói kádertől függően) a jugoszláv népek irodalmának magyar bibliográfiája folytonosan emelkedő-növekvő tendenciát mutat (1946:1, 1947:4, 1948:9 stb.), hogy aztán a hatvanas években az évi húsz-harminc körüli számban állapodjon meg. (A rekordév 1964, amelyben harmincnégy jugoszláv szerző műve jelent meg magyarul. Ezt a számot a hazai magyar szerzők csak 1969-ben és 1970-ben érték el, illetve haladták meg.) Ezzel szemben a jelzett negyed évszázadban csupán évi 1,25 jugoszláv magyar könyv kerül fordításban a szerbhorvát, macedón, szlovén stb. olvasó elé. Juhász könyvének mindenképpen érényei közé tartozik, hogy ezekkel az adatokkal nem hagyja magára az olvasókat, s nem rejtetten, a számok útvesztőjébe borkoltan adja közre adatait, hanem világos és egyértelmű kommentár kíséretében, amely azonban mentes tud maradni mindenféle belemagyarázó, mentegető vagy elmarasztaló szubjektívizmustól: »Ha íróink jugoszláv — szerbhorvát, szlovén, macedón — nyelven megjelent bibliográfiáját vizsgáljuk, azt találjuk, hogy ezen a téren az első évtized jóval nagyobb eredményeket hozott, mint a második. Eszerint 1945 és 1957 között az összesen megjelent 68 könyv közül 13 jelent meg szerbhorvát nyelven és szlovénul, tehát gyakorlatilag minden ötödik jugoszláv magyar könyv! A második évtized fordítói termése ezzel szemben mindössze 17 (a 277 címszóból), ami azt jelenti, hogy a jugoszláviai magyar íróknak csak minden tizenhatodik könyve jutott el a három délszláv nyelv egyikén a népesebb hazai olvasóközönséghez! Mondanunk sem kell, milyen kiáltó ellentmondásban van ez a jugoszláviai magyar irodalom fejlődésével, épp az utóbbi évtizedben elért mennyiségi és minőségi szintjével, ami azonban csak a legutóbbi időben kezd az ország szélesebb irodalmi és kulturális közvéleményében tudatosodni.« Ezek a szavak nyilván már nem a kiadó profi-gondjait fejezik ki, hanem a jugoszláviai magyar irodalom pulzusát tapogató emberét is. S nemcsak a hazai irodalomét, hanem a magyar nemzetiségi kultúráét általában, hisz ugyancsak ilyen egyértelműséggel foglal állást a könyv írója »nemzetiségi kultúránk, szellemi életünk deformálódása« ellen, ami főleg abban nyilvánul meg, hogy műveltségünk alapszínét az irodalmi (szépirodalmi) produkció határozza meg, noha értelmiségünk, tudományos kutatóink számának örvendetes gyarapodása lehetővé teszi, sőt megköveteli, hogy könyvkiadásunk legalábbis tudomásul vegye e megváltozott állapotokat: »Elegendő lesz talán megemlíteni, hogy elegendő például teljességgel megoldatlan a Hungarológiai Intézet kutatói programja keretében készülő jelentősebb művek könyv alakban való publikálása is. De emlékeztethetünk arra is, hogy a Forum — eddigi alapvető tevékenysége mellett — máris magára vállalta a két háború közti jugoszláviai magyar irodalom legjobb alkotásainak kiadását (Hagyományaink sorozat), továbbá az irodalom- és kultúrtörténeti szempontból jelentős, nemzetiségünkkel és szűkebb hazánkkal, Vajdasággal vonatkozásban lévő régi szövegek, illetőleg történelmi és művelődéstörténeti hagyományainkat feltáró mai tanulmányok, kismonográfiák kiadását (Kövek sorozat), de foglalozik képzőművészeti kismonográfiák, albumok stb. sorozatos megjelentetésének tervével is. Nem vitás tehát, hogy nemzetiségi kultúránk sokoldalú kibontakozása jelentős mértékben függ attól — természetesen egész sor más tényezőtől is —, hogy a könyvkiadás utat tud-e nyitni a mind szer-teágazóbb és sokrétűbb magyar nyelvű szellemi tevékenység, alkotómunka előtt, esetleg módot talál serkentésére is.«

Ugyancsak a kérdések elevejében jár Juhász, amikor a hazai magyar írók munkafeltételeiről beszél, a szűk kiadózempontokat mellőzve, terhes számadatok nélkül. Egyik alapvető tétele a következő: ahhoz, »hogy a jugoszláviai magyar irodalom valóban jelen legyen mind a jugoszláv, mind a magyar irodalmi életben, a köztudatban, az olvasók tudatában, attól a jelen pillanatban még elég messze vagyunk.« Ezt a tételt vezeti be, illetve követi az a felismerés, hogy irodalmunk kifejező eszközei, hagyományvilága és örökölt formalkincse révén az »egyetemes« magyar irodalom része, de tematikai kötöttsége, eszmei tájékozódása, izlésvilága és irányzatai a jugoszláv népek irodalmához közelítik. Juhász példákat hoz fel: antoló-

giaszerkesztők, kritikusok, irodalomtörténészek vitáikozására emlékeztet a nemzetiségi irodalmak helyének-hovatartozásának kérdésében. Érzésünk szerint azonban szerzőnk adós marad egy új minőség szemléltetésével és a belőle adódó következmények levonásával. Lélektanilag hiteles, társadalmilag pontos s művésziileg is meggyőző Desanka Maksimović Juhász könyvében idézett esszéje Laza Kostićról, amelyben az író tragédiáját, »mérgezett« jellemét abból vezeti le, hogy »nem volt hazája és nemzeti jellegzettsége, s nem volt olyan hierarchia, melybe természetesen beleilleszkezhettek volna...« Az analógia mégsem bizonyít meggyőzően, noha tagadhatatlan, hogy az elmúlt három évtizedben lehettek, voltak is helyzetek, amelyekben talán így szemlélhettük magunkat. Mégis — részben egyetértve a szerzővel, részben opponálva példájával — a jugoszláviai magyar irodalmi életnek és a szellemi alkotómunkának egy új kvalitására figyelmeztetnénk ezúttal: a *nemzetiségi* (hangsúlyozottan: nem *kisebbségi*) távlataira, ígéreteire, jövőjére, ami a Kostić korától erősen elütő módon a »nemzeti jellegzetesség«, az autochton vonások érvényesítését jelentős mértékben teszi lehetővé. Ezt kell hát tudatosítani, láttatni, érzékeltetni...

Juhász jelentős információs értékű adatai ezek végiggondolására is alkalmat nyújtanak. Ne keressük ezúttal, hogy ő maga mindezt végiggondolta-e, azt se, hogy közölt jegyzékkel kielégítenek-e mindenfajta bibliográfiai-szakmai követelményt. A könyvnek nem is célja, hogy messze-menő kombinációkba, sejtésekbe, távlatokba bonyolódva tárgyalja anyagát. A szerző az »adat és anyag« rögzítésében jelölte ki feladatát, s ezek regisztrálása sokszor fontosabb, mint a lehetőségek vagy elgondolások mérlegelése. Amit viszont Juhász könyvének a konkrétumai nyújtanak címben, számokban, összegezekben: milderre nagy szükségünk van múltunk értékelésére s jövőnk határozottabb kijelölésére érdekében. Ez az oka, hogy alkalmi jegyzetünkben többet szólnunk a könyvnek erről a részéről, mint a szerző esszéiről s tanulmányigényű kritikáiról.

SZELI ISTVÁN

EGY ÚTTÖRŐ KIADVÁNYRÓL

Hej, széna, széna. 120 vajdasági magyar gyermekjátékdal. Gyűjtötte dr. Burány Béla.
Zentai Múzeum, Zenta, 1973.

Az utóbbi években hatalmas mértékben fellendült az érdeklődés a jugoszláviai magyar folklór iránt; terepi gyűjtőmunkáról, sokéves gyűjtőutak anyagának rendezéséről, megjelent gyűjtésekről és népköltészetünk problematikáját tárgyaló elemzésekről gyakran olvashat az érdeklődő a tudományos publikációkban, vagy lapjaink hasábjain. S hogy ez a szokatlan érdeklődés nem indokolatlan, azt számos kiadvány bizonyítja: gondoljunk csak az *Idő, idő, tavaszi* című válogatásra, amely úttörő jellegű volt: sok évtizeddel ezelőtt megjelent gyűjté-

sekből, sárguló folyóiratok hasábjairól, sokszorosított kiadványok lapjairól mentett át egy szerény csokrot a jugoszláviai magyarság népköltészetéből. A szakmabeliek természetesen tudták, hogy a jugoszláviai magyarság folklórja nem vészett el, s bár a nemzedéki hagyományozódás folytonossága napjainkban korántsem olyan töretlen, mint volt évtizedekkel ezelőtt, az egyetemes magyar folklórkincs változatokban élő alkotásai nálunk ugyanúgy megtalálhatók, mint más magyar lakta területeken. Az *Idő, idő tavaszi* elsősorban a nagyközön-